

РОЗДІЛ 8. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.32

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.3.25>

ДІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, СПРЯМОВАНІ НА ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ОСВІТИ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ З ТОЧКИ ЗОРУ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Айдинян А.В.,
*кандидат юридичних наук, асистент кафедри
кримінально-правової політики та
кримінального права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0003-2097-370X,
e-mail: angela.aydinyan@gmail.com*

Айдинян А.В. Дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти: кримінально-правова характеристика складу кримінального правопорушення з точки зору теорії та практики.

У статті надається кримінально-правова характеристика складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК, а саме – «дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти». Така кримінально-правова характеристика здійснюється як з точки зору теорії кримінального права, так і з точки практики застосування даної норми.

Визначається, що об'єктом даного кримінального правопорушення є національна безпека України.

Щодо об'єктивної сторони, то під діями, спрямованими на впровадження стандартів освіти слід розуміти організаційно-розпорядче рішення службової особи (зокрема, службової особи закладу освіти) про перехід на нього. Це може бути рішення про прийняття до виконання освітніх програм рф, контроль за їх дотриманням, участь у перекваліфікації вчителів/викладачів тощо. Робиться висновок, що «дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти» не можна тлумачити як вчинення службовою особою будь-яких дій організаційного характеру.

Наводиться позиція теоретиків, які слушно розмежовують такі поняття як «впровадження» та «реалізація» стандартів освіти. Наголошується, що «рядові вчителі», освітня діяльність яких не була пов'язана з впровадженням освітніх стандартів держави-окупанта у закладах освіти на тимчасово окупованих територіях, а стосувалася виключно реалізації відповідних стандартів, не утворює даного складу кримінального правопорушення.

Посилаючись на конкретні судові справи, автор доводить, що у практиків відсутнє чітке розуміння що означає «дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти». Як наслідок, у процесуальних документах, зокрема вироках, суб'єкту ставиться у вину вчинення дій, які мають дуже опосередковане відношення до впровадження стандартів освіти.

Суб'єктом вчинення дій, спрямованих на впровадження освіти, найчастіше є директори шкіл (або в.о. директора), заступники директора, рідше ректори і проректори закладів вищої освіти.

Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК, у другій формі може характеризуватися як прямим або непрямым умислом.

Ключові слова: Кримінальний кодекс України, кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, колабораційна діяльність, стандарти освіти.

Aidynian A.V. Actions of Ukrainian citizens aimed at implementing the educational standards of the aggressor state in educational institutions: criminal-legal characteristics of the composition of a criminal offense from the point of view of theory and practice.

The article provides a criminal-legal description of the composition of the criminal offense provided for in Part 3 of Article 111-1 of the Criminal Code, namely, “actions of citizens of Ukraine aimed at implementing the educational standards of the aggressor state in educational institutions.” Such a criminal-legal description is carried out both from the point of view of the theory of criminal law and from the point of view of the practice of applying this norm.

It is determined that the object of this criminal offense is the national security of Ukraine.

As for the objective side, actions aimed at implementing educational standards should be understood as an organizational and administrative decision of an official (in particular, an official of an educational institution) to transition to it. This may be a decision to adopt educational programs of the Russian Federation for implementation, control over their compliance, participation in the retraining of teachers/lecturers, etc. It is concluded that “actions aimed at implementing educational standards” cannot be interpreted as the commission of any organizational actions by an official.

The position of theorists who correctly distinguish such concepts as «implementation» and «realization» of educational standards is given. It is emphasized that «ordinary teachers», whose educational activities were not related to the implementation of educational standards of the occupying state in educational institutions in the temporarily occupied territories, but concerned exclusively the implementation of the relevant standards, do not constitute this element of the criminal offense.

Referring to specific court cases, the author proves that practitioners lack a clear understanding of what “actions aimed at implementing educational standards” mean. As a result, in procedural documents, in particular verdicts, the subject is accused of committing actions that have a very indirect relationship to the implementation of educational standards.

The subjects of actions aimed at implementing education are most often school principals (or acting principals), deputy principals, and less often rectors and vice-rectors of higher education institutions.

Subjective parties and the composition of the criminal offense provided for in Part 3 of Article 111-1 of the Criminal Code, in the second form can be characterized as direct or indirect intent.

Key words: Criminal Code of Ukraine, criminal liability, criminal offense, collaborative activity, educational standards.

Постановка проблеми. В умовах окупації значної частини нашої території колабораційна діяльність набуває особливої небезпеки та, на жаль, популярності. Відомо, що співпраця з державою-ворогом можлива у різних сферах і саме за сферою співпраці традиційно розрізняють культурний, освітній, ідеологічний, воєнний, політичний, економічний та інші види колабораціонізму.

Варто погодитись, що мета освітньої політики окупаційних адміністрацій полягає у знищенні національної ідентичності українських дітей, а тому цей напрям колабораціонізму становить загрозу національній безпеці України [1, с. 521].

Освітній колабораціонізм може мати різні «прояви». В межах даної публікації ми детальніше проаналізуємо склад кримінального правопорушення (далі – к. пр.), передбачений ч. 3 ст. 111-1 КК, у другій його формі – дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти – з точки зору теорії та практики кримінального права.

Стан опрацювання проблематики. У доктрині кримінального права деякі аспекти даної проблематики досліджувалися у працях Н. Антонюк, М. Бондаренко, І. Газдайки-Василишин, З. Загиней-Заболотенко, О. Маріна, Р. Мовчана, Є. Письменського, М. Рубашенка, М. Хавронюка, І. Яковюка. Разом з тим, предмет дослідження не вичерпаний.

Метою статті є кримінально-правова характеристика дій, спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти з точки зору теорії та практики кримінального права.

Виклад основного матеріалу. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03 березня 2022 року № 2108-IX внесено зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК,

КК України) і, зокрема, доповнено останній ст. 111-1 «Колабораційна діяльність». Згідно з диспозицією ч. 3 ст. 111-1 КК кримінально караним є «Здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти». Звертаємо увагу, що йдеться не про впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти, а про дії, спрямовані на таке впровадження. Останнє, як видається, є дещо ширшим за своїм змістом (детальніше про об'єктивну сторону даного к. пр. – див. далі).

Проаналізуємо склад к. пр., передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК, з точки зору теорії та практики кримінального права.

Об'єктом даного к. пр. традиційно називають національну безпеку України, під якою слід розуміти стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [2, с. 4]. В цій частині склад к. пр., передбачений ч. 3 ст. 111-1 КК, специфікою не характеризується (порівняно з іншими складами ст. 111-1 КК), тому детальніше зупинятися не будемо.

Об'єктивна сторона даного складу к. пр. має дві форми: 1) здійснення пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності (перша форма діяння); 2) дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти (друга форма діяння). Наше дослідження стосується другої форми, тому спробуємо з'ясувати що означає «дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти».

Якщо дещо узагальнено, то стандарти освіти передбачають певний набір компетентностей та результатів навчання, яких набувають здобувачі такої освіти. Державні стандарти освіти нашої держави затверджується постановами Кабінету Міністрів України (далі – Кабмін). Так, державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392. У розділі I цього стандарту зазначається, що він спрямований на виконання завдань загальноосвітніх навчальних закладів II і III ступеня (далі – загальноосвітні заклади) і визначає вимоги до освіченості учнів основної і старшої школи [3].

Відповідно до п. 7 постанови Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» до ключових компетентностей належить, зокрема, вільне володіння державною мовою; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають, в тому числі, спроможність діяти як відповідальний громадянин, брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема закладу освіти і класу, спираючись на розуміння загальнолюдських і суспільних цінностей, соціальних, правових, економічних і політичних принципів, ідей сталого розвитку суспільства, співіснування людей та спільнот у глобальному світі, критичне осмислення основних подій національної, європейської та світової історії, усвідомлення їх впливу на світогляд громадянина та його самоідентифікацію [4].

Як слідує з викладеного вище, впровадження стандартів освіти має важливе значення для формування національної свідомості та самоідентифікації молоді. Саме через це така увага законодавця зосереджена саме на освітніх стандартах. Дійсно, як слушно зазначає І.В. Яковюк, стандарти освіти спрямовані на формування компетентностей, необхідних для соціалізації школярів та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, національних та культурних цінностей українського народу [1, с. 520].

То все ж як розуміти словосполучення «дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти»? Н.В. Нетеса зазначає, що широке розуміння даного терміносполучення «впровадження стандартів освіти» охоплює увесь багатоетапний процес відмови в закладах освіти на окупованих територіях від українських стандартів освіти та перехід (одночасно чи поступово) на стандарти освіти країни-агресора, що включає всі стадії – від планування й розробки стандарту до його реалізації і складання освітніх програм та навчальних планів відповідно до нього з визначенням вимог до змісту навчання, обсягів навчального навантаження та інших складових навчання. Тобто фактично йдеться про вчинення будь-яких дій, пов'язаних із забезпеченням навчання на всіх

рівнях освіти відповідно до встановлених на кожному рівні стандартів освіти, що розроблені державою-агресором. А оскільки професійна діяльність будь-якого педагогічного працівника має своєю складовою не лише власне викладання навчальної дисципліни, а й навчально-методичну роботу, то фактично кожен викладач, вчитель та вихователь в силу своїх професійних обов'язків автоматично стає учасником процесу впровадження стандарту освіти, а отже, потрапляє під дію норми, передбаченої ч. 3 ст. 111-1 КК. Однак далі Н.В. Нетеса зауважує, що так широко тлумачити цю норму не варто. Автор пропонує під терміном «впровадження» розуміти не процес, що включає всі стадії переходу на стандарти освіти країни-агресора (від планування й розробки стандарту до його реалізації та складання освітніх програм та навчальних планів), а як організаційно-розпорядче рішення відповідної службової особи (зокрема, службової особи закладу освіти) про перехід на нього. Протилежне, за справедливим твердженням Є.О. Письменського, може мати наслідком соціальну стигматизацію з подальшою невиправданою дискримінацією певної категорії осіб за ознакою перебування та проживання на окупованій території та ознакою професійної діяльності (у нашому випадку – викладачів), що призводить до автоматичного визнання їх колаборантами (або ж асоціації з ними), що є неприпустимим. До того ж, не слід забувати й про те, що надання освітніх послуг є однією з необхідних умов забезпечення нормальної життєдіяльності цивільного населення, і насамперед на окупованих територіях, де до звільнення цих територій Україною важливо не допустити суцільної неосвіченості майбутніх поколінь з їх подальшою дискримінацією [5, с. 79].

Про необхідність розмежування таких понять як «впровадження» та «реалізація» стандартів освіти наголошують також Загинець-Заболотенко З.А., Присяжнюк І.І., Чаплук О.І. Автори наголошують, що «рядові вчителі», освітня діяльність яких не була пов'язана з впровадженням освітніх стандартів держави-окупанта у закладах освіти на тимчасово окупованих територіях, а стосувалася виключно реалізації відповідних стандартів, не утворює складу к. пр., передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК (за винятком випадків, коли останні вчиняють дане к. пр. у формі пропаганди у закладах освіти) [6, с. 173-174].

Аналіз судової практики підтверджує, що у практиків відсутнє чітке розуміння що означає «дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти», тому у процесуальних документах, зокрема вироках, дуже часто визначається широкий спектр дій, які вчинялися суб'єктом на впровадження стандартів освіти, причому значна їх частина має дуже опосередковане відношення до впровадження стандартів освіти.

Показовим у цьому плані є вирок Чечелівського районного суду міста Дніпра від 07 травня 2025 року, в якому зазначається, що «винна особа займаючи посаду в.о. директора так званого «Муниципального бюджетного общеобразовательного учреждения «Николаевская школа» с.Николаевка, Волновахский район Донецкая Народная Республика» згідно з посадовими обов'язками освітньої установи виконує покладені на неї наступні функції: Організовує поточне та перспективне планування діяльності освітнього закладу. Координує роботу викладачів, вихователів, майстрів виробничого навчання, інших педагогічних та інших працівників, а також розробку навчально-методичної та іншої документації, необхідної для діяльності закладу освіти. Забезпечує використання та вдосконалення методів організації освітнього процесу та сучасних освітніх технологій, у тому числі дистанційних. Здійснює контроль за якістю освітнього (навчально-виховного) процесу, об'єктивністю оцінювання результатів освітньої діяльності учнів, роботою гуртків і факультативів, забезпеченням рівня підготовки учнів, що відповідає вимогам федерального державного освітнього стандарту, федеральних державних вимог. Організовує роботу з підготовки та проведення іспитів. Координує взаємодію між представниками педагогічної науки і практики. Організовує просвітницьку роботу для батьків (осіб, які їх замінюють). Надає допомогу педагогічним працівникам в освоєнні та розробці інноваційних програм і технологій. Здійснює контроль за навчальним навантаженням учнів, вихованців. Складає розклад навчальних занять та інших видів навчальної та виховної (у тому числі культурно-дозвілєвої) діяльності. Забезпечує своєчасне складання, затвердження, подання звітної документації. Надає допомогу учням (вихованцям, дітям) у проведенні культурно-просвітницьких та оздоровчих заходів. Здійснює комплектування і вживає заходів щодо збереження контингенту учнів (вихованців, дітей) у гуртках. Бере участь у доборі та розстановці педагогічних кадрів, організовує підвищення їхньої кваліфікації та професійної майстерності. Вносить пропозиції щодо вдосконалення освітнього процесу та управління освітнім закладом. Бере участь у підготовці та про-

веденні атестації педагогічних та інших працівників освітнього закладу. Вживає заходів щодо оснащення майстерень, навчальних лабораторій і кабінетів сучасним устаткуванням, наочними посібниками та технічними засобами навчання, поповнення бібліотек і методичних кабінетів навчально-методичною, художньою та періодичною літературою. Здійснює контроль за станом медичного обслуговування учнів (вихованців, дітей), житлово-побутових умов у гуртожитках. Здійснює керівництво господарською діяльністю закладу освіти. Здійснює контроль за господарським обслуговуванням та належним станом освітньої установи. Організовує контроль за раціональним витрачанням матеріалів і фінансових коштів освітнього закладу. Вживає заходів щодо розширення господарської самостійності освітнього закладу, своєчасного укладення необхідних договорів, залучення для здійснення діяльності, передбаченої статутом освітнього закладу, додаткових джерел фінансових і матеріальних коштів. Організовує роботу з проведення аналізу та оцінки фінансових результатів діяльності освітньої установи, розроблення та реалізації заходів щодо підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Забезпечує контроль за своєчасним і повним виконанням договірних зобов'язань, порядку оформлення фінансово-господарських операцій. Вживає заходів щодо забезпечення необхідних соціально-побутових умов для учнів, вихованців та працівників освітньої установи. Готує звіт засновнику про надходження та витрачання фінансових і матеріальних коштів. Керує роботами з благоустрою, озеленення та прибирання території освітньої установи. Координує роботу підпорядкованих йому служб і структурних підрозділів. Виконує правила з охорони праці та пожежної безпеки. Тим самим, ОСОБА_5, будучи громадянкою України, здійснює дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти» [7].

Навіть поверхневий аналіз вироку свідчить про те, що більшість з наведених функцій не мають безпосереднього відношення до впровадження стандартів освіти, однак вони усі перераховані (ніби про всяк випадок) у вироку, а далі формулюється висновок, що суб'єкт тим самим здійснює дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти.

Наведемо другий приклад. Так, у вироку Нововоронцовського районного суду Херсонської області від 05 травня 2025 року, визнаючи особу винною у вчиненні к. пр., передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК, суд зазначив, що ОСОБА_8 з метою реалізації свого кримінально-протиправного наміру, спрямованого на здійснення дій щодо впровадження стандартів освіти держави-агресора організував підготовку відкриття так званої «Великопетихской школи Великопетихского муниципального округа», а саме: проведення агітування місцевих мешканців з метою вступу їх дітей до новоствореного окупаційною владою навчального закладу, розвішування оголошень на магазинах щодо проведення батьківських зборів із цього приводу, забезпечив розміщення у приміщенні навчального закладу стендів та юридичної літератури держави-агресора, прибирання та підготовки території «Великопетихського опорного ліцею» для початку його роботи. У подальшому, ОСОБА_8 з метою здійснення дій щодо впровадження стандартів освіти держави-агресора у навчальному закладі освіти, визначених «федеральним законом «Об образовании в российской федерации» від 29.12.2012 № 273-ФЗ, в період часу не пізніше листопада 2022 року вжив заходів по зарахуванню вихованців до очолюваного ним закладу освіти на навчальний 2022-2023 рік, забезпечив початок навчання в очолюваному ним закладі за стандартами освіти держави-агресора з загальним застосуванням російської мови, як офіційної, що суперечить вимогам ст. 10 Конституції України, ст.ст. 6, 9, 21 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», ст. ст. 7, 12 Закону України «Про освіту», ст.ст. 5, 44 Закону України «Про дошкільну освіту» та таким чином вчиняв дії спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора російської федерації у закладі освіти - на території «Великопетихського опорного ліцею» Великопетихської селищної ради Каховського району Херсонської області» [8].

Як бачимо, до дій, спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти, відносять також прибирання та підготовку території ліцею для початку його роботи, що є сумнівним.

В іншому вироку винній особі інкримінується те, що вона забезпечила реалізацію рішення окупаційної адміністрації щодо впровадження стандартів освіти держави-агресора в очолюваному нею новоствореному закладі освіти, забезпечивши перехід освітнього процесу за стандартами держави-агресора російську програму освіти. Зокрема, затвердила графік чергування адміністрації, вчителів та учнів, забезпечила розміщення у приміщенні очоленого нею закладу освіти

підручників видавництва «Москва «Просвещение» 2022», завезених з території рф, забезпечила виплату заробітної плати працівникам очолюваної нею школи в грошових одиницях рф (рублях) [9].

Дещо вужче і конкретніше окреслюється об'єктивна сторона складу к. пр., передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК, у вирокі Галицького районного суду м. Львова від 27 березня 2025 року. Тут зазначається, що Особа_4, продовжуючи злочинну діяльність спрямовану впровадження стандартів освіти держави-агресора в «Антрацитівській спеціалізованій школі № 5 ім. «В. Очкура», затвердила «Учебный план государственного общеобразовательного учреждения луганской народной республики «Антрацитовская специализированная школа № 5 имени воина-интернационалиста Владимира Очкура» на 2023-2024 учебный год», чим вчинила дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти [10].

Вважаємо, що об'єктивна сторона складу к. пр., передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК, не може полягати у виконанні будь-яких організаційних функцій на певній посаді. Дійсно, буквальне тлумачення формулювання «дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти» дозволяє дійти висновку, що кримінально протиправним є не лише впровадження стандартів освіти, а й інші дії, спрямовані на таке впровадження, але, як видається, такі дії мають мати щонайменше пов'язані саме із впровадженням стандартів освіти. Це може бути ухвалення про перехід на навчання за освітніми програмами держави-агресора, затвердження нових навчальних планів відповідно до цих освітніх програм, контроль за їх дотриманням, участь у перекваліфікації вчителів/викладачів тощо. За іншого тлумачення диспозицію ч. 3 ст. 111-1 КК треба було б уточнити і друга форма діяння мала б полягати у добровільному зайнятті громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій у закладах освіти.

Суб'єкт к. пр., передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК, є спеціальним. За прямою вказівкою закону таким суб'єктом може бути лише громадянин України. Щодо дій, спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти, то суб'єкт обов'язково має здійснювати діяльність, пов'язану з наданням освітніх послуг. Більше того, погоджуємось з думкою, що суб'єктом к. пр., передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК, за цією формою не повинен визнаватись будь-який працівник освіти. Це має бути службова особа, яка наділена адміністративно-господарськими або організаційно-розпорядчими функціями. [5, с. 79]. На практиці на практиці до кримінальної відповідальності за дане к. пр. притягаються директори шкіл [7; 8; 10; 11], заступники директора [12], інколи ректори [13] та проректори закладів вищої освіти [9].

Суб'єктивна сторона складу к. пр., передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК, у другій формі може характеризуватися як прямим або непрямим умислом (щодо першої форми – тут можливий лише прямий умисел, про що свідчить вказівка на мету).

Висновки. Об'єктом к. пр., передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК, є національна безпека України. Щодо об'єктивної сторони, то під діями, спрямованими на впровадження стандартів освіти слід розуміти організаційно-розпорядче рішення службової особи (зокрема, службової особи закладу освіти) про перехід на нього. Це може бути рішення про перехід на навчання за освітніми програмами держави-агресора, затвердження нових навчальних планів відповідно до цих освітніх програм, контроль за їх дотриманням, участь у перекваліфікації вчителів/викладачів тощо. Вважаємо, що «дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти» не можна тлумачити як вчинення службовою особою будь-яких дій організаційного характеру.

Суб'єктом вчинення дій, спрямованих на впровадження освіти, найчастіше є директори шкіл (або в.о. директора), заступники директора, рідше ректори і проректори закладів вищої освіти.

Суб'єктивна сторона складу к. пр., передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК, у другій формі може характеризуватися як прямим або непрямим умислом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Яковюк І.В. Колабораційна діяльність в закладах освіти: у чому полягає загроза національній безпеці України? *Юридичний науковий електронний журнал*. № 10, 2023. С. 518–522. URL: http://lsei.org.ua/10_2023/126.pdf.
2. Василенко Ю.В. Колабораційна діяльність: кримінально-правова характеристика складу кримінального правопорушення. *Часопис Київського інституту інтелектуальної власності*.

- смі*. Вип. 1, 2022. С. 3–8. URL: <https://journals.nuoua.od.ua/index.php/chasopyskiivp/article/view/4/1>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p#Text>.
 4. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-p#Text>.
 5. Нетеса Н.В. Впровадження стандартів освіти країни-агресора як форма кримінально протиправного освітянського освітянського колабораціонізму: проблемні аспекти тлумачення та правозастосування. *Питання боротьби зі злочинністю*. Вип. 44, 2022. С. 76–81.
 6. Загинець-Заболотенко З.А., Присяжнюк І.І., Чаплук О.І. Вчинення дій, спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти як форма колабораційної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. Вип. 79, част. 2. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/27-1.pdf>.
 7. Вирок Чечелівського районного суду міста Дніпра від 07 травня 2025 року у справі № 204/5343/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127167743>.
 8. Вирок Нововоронцовського районного суду Херсонської області від 05 травня 2025 року у справі № 954/550/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127098939>.
 9. Вирок Херсонського міського суду Херсонської області від 30 квітня 2025 року у справі № 766/4609/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127005624>.
 10. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 27 березня 2025 року у справі № 461/6802/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126217302>.
 11. Вирок Херсонського міського суду Херсонської області від 18 березня 2025 року у справі № 766/866/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125958907>.
 12. Вирок Тернівського міського суду Дніпропетровської області від 25 березня 2025 у справі № 194/1891/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126108072>.
 13. Вирок Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 10 квітня 2025 року у справі № 243/2135/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126507181>.